X. ARCHEOLOGINIŲ PAMINKLŲ ŽVALGYMAS

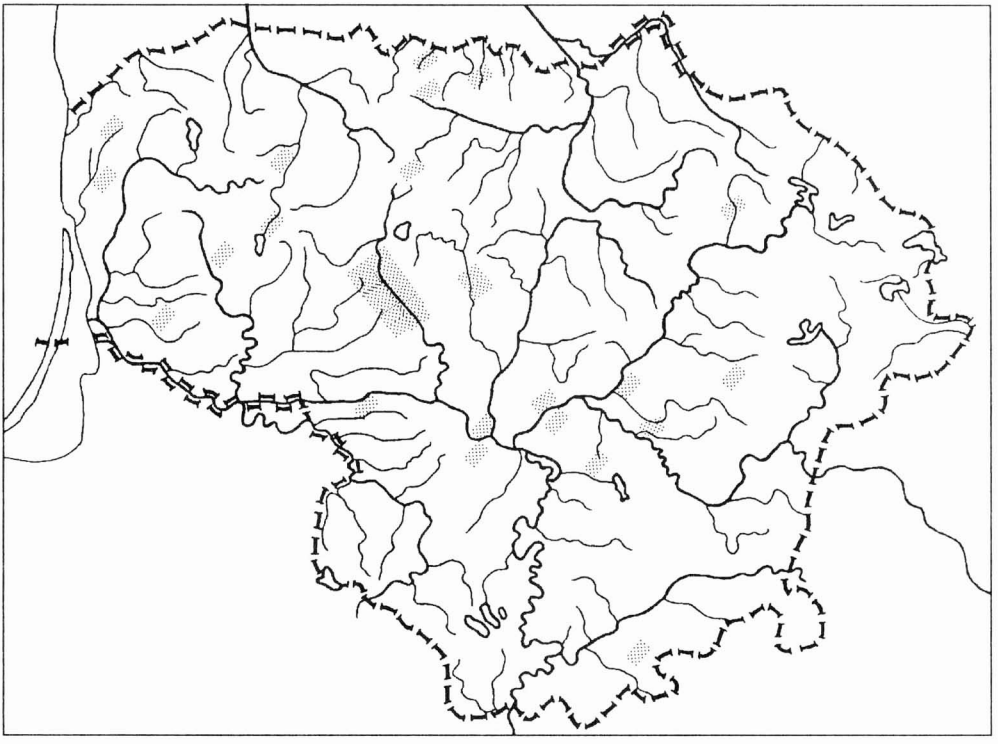

97 pav. Archeologinių paminklų žvalgymas.
Fig. 97. Survey of archaeological monuments.

RASEINIŲ RAJONO ARCHEOLOGINIŲ OBJEKTŲ ŽVALGYMAS IR ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI

Jonas BALČIŪNAS

KPC užsakymu 2002 m. buvo vykdomi neaiškių Raseinių r. archeologinių objektų, įrašytų į respublikinės ir vietinės reikšmės archeologijos paminklų sąrašus, žvalgymai ir žvalgomieji archeologiniai tyrimai. Buvo žvalgyta 11 šiuose sąrašuose esančių objektų (3 piliakalniai, 6 kapinynai ir 2 pilkapių vietos) ir vykdyti dviejų tokių objektų (kapinyno ir piliakalnio) žvalgomieji archeologiniai tyrimai.

Pašešuvio kapinynas, vadinamas Senkapiais (AR 898) yra 0,3 km į ŠR nuo kelio, vedančio iš Žalpių į Raseinių–Kryžkalnio kelią, tilto per Šešuvį, 0,15 km į R nuo Žalpių kelio ir 0,05 km į V nuo Šešuvio dešiniojo kranto, jo slėnyje.

Kapinynas labai suardytas 1936–1940 m. ir vėliau, kasant žvyrą. Buvo rasta žmonių kaulų ir archeologinių dirbinių, iš kurių keliolika, datuojamų V–VII a., 1939 m. pateko į muziejų. 1967 m. šį kapinyną žvalgė LII, 1973 ir 1980 m. – MMT.

2002 m. žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu senos žvyrduobės pakraščiuose buvo iškastos dvi (4x5 ir 2x5 m dydžio) perkasos, ištirtas bendras 30 m^2 plotas. Vienoje perkasoje aptiktos kasant žvyrą suardyto kapo (?) liekanos – maždaug 3 m ilgio ir apie 2 m pločio negili duobė su joje netvarkingai sumestais žmogaus kaulais bei jų fragmentais. Joje dar buvo rastas ir geležinis įmovinis kirvis, du geležiniai lazdeliniai smeigtukai bei nedidelė lipdyto indo šukė. Kitoje perkasoje rasta geležinė diržo sagtelė. Žvalgant vietovę metalo ieškikliu, žvyrduobėje ir jos pakraščiuose rasti 3 geležiniai įmoviniai kirviai, 3 peiliukai bei jų fragmentai, vieneri trinariai žąslai. Pagal tyrimų metu ir anksčiau aptiktus radinius šį kapinyną reikėtų priskirti viduriniojo geležies amžiaus laikotarpiui.

Atrodo, didžioji kapinyno dalis jau sunaikinta, tačiau žvyrduobės pakraščiuose dar gali būti išlikę ir nesuardytų kapų. Pagal tyrimų metu ir anksčiau rastus dirbinius kapinyną galima datuoti viduriniuoju geležies amžiumi.

Ylių piliakalnis (AV 1068) yra 0,3 km į ŠŠV nuo Kauno–Klaipėdos kelio, 0,25 km į R nuo Šešuvio kairiojo kranto ir 0,1 km į RPR nuo kelio, vedančio į Žalpius.

Piliakalnį 1973 ir 1980 m. žvalgė MMT. Kultūrinio sluoksnio pėdsakų ar kitų aiškesnių piliakalnio požymių nepastebėta, aikštelė ryškiau neišsiskiria, PV šlaitas kiek nukastas, ŠŠV, atrodo, irgi.

2002 m. žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu piliakalnio viršuje ir jo PV šlaite esančioje nedidelėje terasėlėje iškastos trys 2x5 m dydžio perkasos, ištirtas bendras 30 m^2 plotas. Tiruose plotuose ar šalia jų, kalvoje ir jos papėdėse kultūrinio sluoksnio pėdsakų nepastebėta, jokių archeologinių radinių neaptikta.

Sprendžiant pagal tyrimų rezultatus ir ankstesnių žvalgymų duomenis, tai ne piliakalnis, bet natūrali kalva, apardyta kasant smėlį.

Milžavėnų kapinynas (AV 2001) yra 0,35 km į ŠR nuo Pabalčių, Milžavėnų

piliakalnio su gyvenviete (A377K), 0,1 km į RPR nuo Balčios kairiojo kranto ir 0,05 km į VŠV nuo Nemakščių–Kražių kelio.

1973 ir 1980 m. kapinyną žvalgė MMT. Žvalgymų duomenimis, kasant žemę sodybos kieme, buvo rasta žmonių kaulų, kaukolė, geležinis kirvis ir „skambutis".

2002 m. žvalgymo metu kapinyne rastas geležinis įmovinis kirvis ir žąslai. Pagal šiuos radinius kapinyną galima datuoti IV–VII a. Atrodo, kad kapinynas gerokai apardytas įvairių žemės ūkio darbų metu bei statant ūkinius pastatus (jo dalis gali būti atsidūrusi po šiais pastatais), tačiau dar nesunaikintas.

Rekošaičių kapinyno (AV 2002) vieta yra apie 0,75 km į PV nuo Gilvitinės dešiniojo kranto ir apie 0,15 km į ŠŠV nuo Upynikės dešiniojo kranto.

1980 m. kapinyną žvalgė MMT. Žvalgymo metu buvo lokalizuota gana lygi vieta, kurioje, Lietuvos žemės vardyno duomenimis, prieš karą kasant žvyrą atsitiktinai buvo rasta žmonių kaulų ir, atrodo, dirbinių, kurie dingę.

2002 m. žvalgymo metu anksčiau lokalizuotoje kapinyno vietoje nedidelės žvyrduobės jau nebebuvo. Pasak vietinių gyventojų, ji buvo užlyginta prieš keletą metų melioruojant žemę. Vieta buvo vadinama Kapukais. Seniau kasdami žvyrą žmonės čia kartais rasdavę žmonių kaulų, tačiau apie dirbinius negirdėję. Žvalgant lauką metalo ieškikliu, archeologinių radinių neaptikta.

Atrodytų, kad čia galėjo būti ne archeologinio laikotarpio kapinynas, bet vėlesni kaimo kapeliai, kurių dalis buvo sunaikinta kasant šioje vietoje žvyrą, o prieš keletą metų vieta išlyginta melioruojant laukus. Duomenys apie čia esą aptiktus archeologinius radinius ne visai aiškūs. Gal šioje vietoje dar būtų verta atlikti žvalgomuosius archeologinius tyrimus, nors tikimybė, kad čia buvo archeologinis kapinynas ir kad jis dar išlikęs, nedidelė.

Šiaulelių piliakalnis (AV 1065) yra apie 2 km į P nuo Šiluvos, šalia Šiluvos–Kaulakių kelio, į VPV nuo jo.

1967 m. piliakalnį žvalgė LII, 1973 ir 1980 m. – MMT. Kultūrinio sluoksnio pėdsakų, įtvirtinimų ar kitų aiškesnių piliakalnio požymių nepastebėta, aikštelė ryškiau neišsiskiria, šlaitai gana nuolaidūs. Viršuje yra buvusios kaimo kapinaitės, kurių žymių būta dar iki 1930 m. Kalvos P gale kastas žvyras.

2002 m. žvalgymo metu kultūrinio sluoksnio pėdsakų ar kitokių ryškesnių piliakalnio požymių irgi nepastebėta, archeologinių radinių neaptikta. Sprendžiant pagal šio ir ankstesnių žvalgymų duomenis, tai ne piliakalnis, bet natūrali kalva, kurioje seniau buvo įrengtos kaimo kapinės.

Pažobrio pilkapių, vadinamų Kapmilžiais, vieta (AR 910) yra 1,2 km į ŠR nuo Rinkšelių–Vainotiškių–Žaiginio kelio ir 0,3 km į ŠŠR nuo Žobros kairiojo kranto.

Kaimo laukuose buvo apie 30–40 pilkapių su akmenų vainikais. 1929 m. pilkapyne įsikūrus sodybai, statant pastatus nurinkti vainikų akmenys, nulyginta nemažai pilkapių, kiti pradėti arti. 1939 m. buvo dar 3–4 pilkapių liekanų, o 1967 m., žvalgant LII, rasta tik vieno pilkapio vainiko dalis. 1973 ir 1980 m. žvalgė MMT: 1973 m. užfiksuota, kad pilkapiai sunaikinti, o 1980 m. pakilumoje į P nuo trobos pastebėtos lyg ir dviejų pilkapių liekanos. 1998 m. LII pilkapių vietoje ištyrė (vad. V Kazakevičius) 85 m^2 plotą. Tyrimų metu buvo surasta akmenų vainikų liekanų ir keletas archeologinių dirbinių, datuojamų pirmaisiais amžiais.

Pilkapynas labai suardytas, tačiau galutinai, atrodo, dar nesunaikintas, čia dar

gali būti išlikę kapų. 2002 m. žvalgymo metu poroje vietų pastebėta po keletą lyg ir puslankiu išdėstytų akmenų – galbūt pilkapių vainikų liekanų.

Vėžlaukio kapinynas (AR 914) yra 1,2 km į ŠR nuo Šiluvos–Žaiginio kelio ir 0,2 km į PPR nuo Avižės kairiojo kranto, lėkštos aukštumos ŠV gale esančioje žemoje kalvelėje.

Kapinynas buvo nuo seno ariamas. Ariant buvo randama žmonių kaulų ir įvairių senienų. 1935 ir 1937 m. kapinyną kasinėjo senienų rinkėjas Marijonas Gorodeckas. Apie 70 II–XII a. dirbinių yra patekę į muziejų, kiti neišliko. 1973 ir 1980 m. kapinyną žvalgė MMT.

2002 m. žvalgymo metu kapinyne surastas geležinis įmovinis kirvis, kardokšnio (kovos peilio – kalavijo) dalis, žalvarinio kiaurakryžmio smeigtuko galvutės su pusrutulio formos buoželėmis dalis ir neaiškus geležinis dirbinys. Kapinynas labai apardytas, tačiau, atrodo, dar visiškai nesunaikintas.

Paluknio kapinynas, vadinamas Kaukazo kalneliu, (AR 909) yra 0,2 km į PV nuo Luknės pralaidos kelyje, vedančiame iš Jasnagurkos į Vosiliškio–Žaiginio kelią, tiek pat į PR nuo Luknės ir Žobros santakos ir 0,2 km į RŠR bei 0,15 km į PPR nuo Luknės kairiojo kranto.

Nuo XIX a. vidurio, ariant lauką ir kasant bulviarūsius, šis kapinynas buvo ardomas. Buvo aptinkama žmonių kaulų ir kitų radinių, kurių daug dingo. 1881, 1882 ir 1883 m. kapinyno kalvos P ir R dalį kasinėjęs Tadas Daugirdas rado 17 žmonių griaučių, kurių dalis buvo su IX–XI a. įkapėmis, o kiti – be jų. Vėliau kapinyną kasinėjo senienų mėgėjai, kurie buvo aptikę ir sudegintų mirusiųjų kapų pėdsakų. 1973 ir 1980 m. kapinyną žvalgė MMT.

2002 m. žvalgymo metu kapinyno kalvos R, ŠR dalyje aptikta geležinio peiliuko (?) dalis, 4 iš žalvarinės skardos pagaminti ornamentuoti rombo formos pakabučiai bei vieno tokio pakabučio dalis, žmogaus kaulų fragmentų. Kapinynas labai apardytas, tačiau visiškai dar nesunaikintas.

Agelaičių pilkapių, vadinamų Milžinkapiais, vieta (AR 892) yra 0,5 km į ŠŠV nuo kelio, vedančio iš Ilgižių į Raseinių–Baisogalos kelią, šalia Agelaičių–Zvėgių kelio, į R nuo jo.

Kaimo laukuose, aukštumoje, buvo apie 15 pilkapių su akmenų vainikais. Dalį jų kasinėjo Marijonas Gorodeckas. 1935 m. buvo išlikę tik du apardyti pilkapiai, 1967 m. LII pastebėjo vos pusę sampilo, o 1980 m. MMT – lyg ir vieno pilkapio sampilo dalį (?) ir šalia – pailgą apie 1 m aukščio pakilumą su pavieniais išsimėčiusiais akmenimis, galbūt iš suardytų pilkapių.

2002 m. žvalgymo metu nurodytoje vietoje, miške esančios kalvos viršuje, pastebėta ne visai nuarta beveik stačiakampio pavidalo apie 40 m ilgio Š–P kryptimi, apie 10–15 m pločio bei 1 m aukščio nelygi pakiluma lyg su senų užslinkusių duobių žymėmis, kurios P krašte pastebėti keli maždaug 25–40 cm skersmens akmenys. Pilkapių sampilų žymių nesimato. Jokių archeologinių radinių žvalgymo metu neaptikta. Čia buvę pilkapiai jau suardyti, tačiau galbūt dar visiškai nesunaikinti. Matyt, kalvos viršuje būtų verta atlikti žvalgomuosius archeologinius tyrimus, kurie parodytų, ar čia dar yra išlikę bent suardytų kapų, radinių iš jų, pilkapių konstrukcijų liekanų.

Agelaičių, Steponkaimio piliakalnis, vadinamas Stungiu, (AR 891) yra apie 0,9 km į RŠR nuo kelio, vedančio iš Ilgižių į Raseinių–Baisogalos kelią, kryžkelės su keliu

į Zvėgius ir 0,5–0,6 km į Š nuo kelio iš Ilgižių į Raseinių–Baisogalos kelią, pelkėto Zvėgių miško P dalyje.

1967 m. šį objektą žvalgė LII ir užfiksavo, jog tai – 2 nedidelės kalvelės be kultūrinio sluoksnio. 1973 ir 1980 m. vietovę žvalgė MMT ir abu kartus objektą netiksliai lokalizavo skirtingose vietose.

2002 m. žvalgymo metu Stungiu vadinamą vietą parodė vietiniai gyventojai. Tai 2 nedidelės nevienodo dydžio kalvelės, esančios maždaug 40 m atstumu viena nuo kitos ŠR–PV kryptimi. Nė vienoje kalvelėje kultūrinio sluoksnio pėdsakų, įtvirtinimų ar kitų aiškesnių piliakalnio požymių nepastebėta, archeologinių radinių neaptikta. Sprendžiant pagal šio ir 1967 m. žvalgymo duomenis, tai natūralios kalvelės, greičiausiai buvusios ežero, vėliau virtusio pelke, salos.

Anulyno kapinynas (AV 1044) yra 0,5 km į PV nuo Kauno–Klaipėdos kelio, Anulyno–Kasbaraičių–Norgėlų kelio ŠV pusėje.

1973 ir 1980 m. kapinyną žvalgė MMT. Žvalgymų duomenimis, prieš karą ariant kapinyno vietą lyg ir buvę aptikta kažkokių radinių, 1924 m. statant namą rasta žmonių kaulų. 1986 ir 1987 m. Kauno valstybinis istorijos muziejus (dabar – VDKM) kapinyne ištyrė (vadovas V. Valickis) 74,5 m^2 plotą, rado 6 kapus, datuotus XVIII–XIX a. Kapinyno tyrinėjimų metu ant kelio atsitiktinai buvo aptikta žalvarinė apyrankė storėjančiais daugiakampiais galais.

2002 m. žvalgymo metu kapinyno vietoje jokių archeologinių radinių neaptikta. Greičiausiai čia buvę tik XVIII–XIX a. kapai. Sodybos jau nebėra, vietovė melioruota. Tyrinėjimų metu rasta apyrankė su šiais kapais, matyt, nieko bendra neturi ir galėjo būti atnešta iš kitur.

Kasbaraičių kapinynas, vadinamas Kapinikėmis (AR 894), yra 0,65 km į PV nuo Kauno–Klaipėdos kelio ir 0,15 km ta pačia kryptimi nuo Anulyno–Kasbaraičių–Norgėlų kelio, į PR nuo Kasbaraičių–Pašaltuonio kelio.

1935 m. šalia senų kaimo kapinių pradėjus kasti žvyrą, buvo aptinkama XIV–XVII a. radinių. 1962 m., kapinyną žvalgant LII, žvyrduobės pakraščiuose pastebėtos kelių suardytų kapų liekanos, rasta III–IV a. dirbinių, kurie pateko į muziejų. Gali būti, kad čia buvo keli III–IV a. pilkapiai, kuriuose vėl laidota XIV–XVII a. 1973 m. kapinyną žvalgė MMT ir konstatavo, kad jis sunaikintas. 1980 m., MMT pakartotinai žvalgant kapinyno vietą, buvo nuspręsta, kad kapų dar gali būti ir į PR nuo buvusios žvyrduobės, už kelio.

2002 m. žvalgant lauką į PR nuo minėto kelio jokių archeologinių radinių ar žmonių kaulų neaptikta. Matyt, buvęs kapinynas jau nukastas ir visas sunaikintas.

Kalniškių, Ginaičių piliakalnis (AR 885) yra 1,1 km į Š nuo Raseinių–Ariogalos kelio ir 0,3 km į PPV nuo Dubysos ir Mikodravio santakos, Mikodravio griovos kairiajame krante, Dubysos slėnio viršutinės terasos iškyšulyje.

1967 m. piliakalnį žvalgė LII, 1973 ir 1980 m. – MMT.

Piliakalnis beveik visas nuslinkęs į Dubysos slėnį ir upelių griovas. Faktiškai išlikusi tiktai aikštelės P gale buvusio pylimo apie 1,5 m aukščio nuo išorės bei 8–9 m ilgio dalis ir jo išorėje esanti apie 12 m ilgio, 10–12 m pločio bei maždaug 1,5 m gylio griovio dalis. Piliakalnio šlaitai buvę apie 30 m aukščio. Šiuo metu piliakalnio liekanos apaugusios medžiais ir krūmais. Prieš piliakalnį esančioje iškyšulio dalyje prikasta daug bulviarūsių.

2002 m. žvalgymo metu pylimo viršuje, žemės paviršiuje pastebėta molio tinko gabalėlių.

Žvalgant į respublikinės ir vietinės reikšmės archeologijos paminklų sąrašus įrašytus Raseinių rajono archeologijos objektus, papildomai buvo aplankytas ir šiuose sąrašuose buvęs **Betygalos piliakalnis II (AR 881)**, dabar įtrauktas į NKVR Mitologinių vietų sąrašą, esantis 1,5 km į P nuo Betygalos bažnyčios, 0,5 km į Š nuo Vaškutės dešiniojo kranto ir 0,2 km į RPR nuo Betygalos piliakalnio (A 364), į PV nuo Betygalos kapinių, greta jų.

Tai aukštumos iškyšulys, ŠV pusėje nuo jos atskirtas grioviu ir nedideliu pylimu, su paliktu įvažiavimu, nelygiu viršumi – jo PV kraštas keliais metrais aukštesnis už išlygintą ŠR dalį, kurioje stovi mūrinė penkiakampė dvarininkų Jankovskių 1860–1866 m. statyta koplyčia.

XX a. pradžioje šį objektą žvalgė Tadas Daugirdas ir Liudwikas Krzywickis, 1961 ir 1967 m. – LII, 1973 ir 1980 m. – MMT, 1991 m. – KPC, 1999 m. – KPC Memorialinių vietų skyrius. Valstybės archeologijos komisijos medžiagoje jis vadinamas Žinyčvietės bei Šventkalnio vardais ir siejamas su pagonišku tikėjimu.

Jau XX a. pradžioje šią vietą žvalgę archeologai nemanė, kad čia piliakalnis, o griovį su pylimu laikė vėlyvais dariniais. Dėl piliakalnio buvo suabejota ir kai kurių vėlesnių žvalgymų metu. Po 1999 m. žvalgymo objektas 2000 m. buvo įrašytas į NKVR Mitologinių vietų sąrašą kaip kalva, vadinamas Alkos, kitaip – Aukos kalnu (M141).

2002 m. žvalgymo metu iškyšulyje kultūrinio sluoksnio nepastebėta. Nepanašu, kad griovys, pylimas bei išlyginta aikštelė galėtų būti piliakalnio, tegul ir nebaigto, įtvirtinimai. Jie yra aiškiai vėlyvi ir greičiausiai bus atsiradę XIX a. antrojoje pusėje, statant čia koplyčią bei įrengiant jos šventorių, o tuo pačiu galbūt ir dvaro kapines, kuriose vėliau taip ir nebuvo laidota.

ARCHAEOLOGICAL EXPLORATIONS AND SURVEY IN RASEINIAI DISTRICT

By the order of KPC, in 2002 the archaeological explorations and survey of unclear archaeological objects in the Raseiniai district included into the list of the archaeological sites of republican and local significance were carried out. 11 listed objects were surveyed (3 hillforts, 6 cemeteries and 2 barrows) and 2 objects (cemetery and hill-fort) were archeologically explored. In six objects – in 4 cemeteries, 1 hillfort and 1 barrow – features of archaeological values were detected, though these objects were badly destroyed. In 5 objects no features of archaeological value were found or the objects were destroyed completely. 2 objects surveyed still need archaeological explorations.